

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬОТНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ISSN 2522-1477

НАУКОВИЙ ВІСНИК ЛЬОТНОЇ АКАДЕМІЇ

Серія: Педагогічні науки

Збірник наукових праць

ВИПУСК 12

Кропивницький
2022

*Збірник наукових праць затверджено
Вченою радою Льотної академії Національного авіаційного університету
(протокол № 12 від 27.10.2022 р.) та
Вченою радою Національного авіаційного університету (протокол № 7 від 23.11.2022 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації КВ № 22644-12544Р від 26.04.2017 року
Міністерства юстиції України*

*Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»
Наказом МОН України від 02 липня 2020р. № 886*

*Збірник реферується Українським реферативним журналом «Джерело» (засновники: Інститут проблем реєстрації інформації Національної академії наук України, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), журнал індексується в міжнародній наукометричній базі **Index Copernicus** (ICV 2019: 86,45), Google Scholar, базі метаданих CrossRef, WorldCat, Research Bible, Fatcat.*

Рецензенти:

Ненько Ю. П. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов, Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, м. Черкаси

Желясков В. Я. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія», м. Ізмаїл

Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. Збірник наукових праць / Гол. ред. О. І. Москаленко. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022. Вип. 12. 167 с.

У «Науковому віснику Льотної академії. Серія: Педагогічні науки» зібрано статті авторів, що сприяють вирішенню існуючих проблем професійної підготовки фахівців різних галузей, аналізу зарубіжного досвіду фахової підготовки та застосуванню інноваційних підходів до професійної освіти у контексті євроінтеграції.

Публікації видання адресовано науковцям і практикам у галузі педагогіки. Збірник наукових праць буде корисним студентам, курсантам, магістрантам, аспірантам, докторантам та всім зацікавленим особам.

Редакційна колегія публікує статті у авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей.

При використанні матеріалів, опублікованих у науковому віснику, збереження авторських прав обов'язкове.

Адреса редакційної колегії: 25005, м. Кропивницький, вул. Степана Чобану, 1,
тел. 38 (0522) 39-44-34; e-mail: naukvisped@sfa.org.ua

MINISTRY OF SCIENCE AND EDUCATION OF UKRAINE
NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
FLIGHT ACADEMY OF NATIONAL AVIATION UNIVERSITY

ISSN 2522-1477

SCIENTIFIC BULLETIN OF FLIGHT ACADEMY

Section: Pedagogical Sciences

Collection of scientific papers

ISSUE 12

Kropyvnytskyi
2022

*Collection of scientific papers is approved by
Academic Board of Flight Academy of National Aviation University
(Protocol № 12 from 27.10.2022) and by
Academic Board of National Aviation University (Protocol № 7 from 23.11.2022)*

*Certificate of state registration
Printed mass media KB № 22644-12544P from 26.04.2017
Ministry of Justice of Ukraine*

*Bulletin is included in Professional Publications List of Ukraine of category "B"
Order of MSE of Ukraine from July, 2, 2020, № 886*

*Bulletin is reviewed by Ukrainian reviewed journal "Dzherelo" (founders: Institute of Information Registration Problems of National Academy of Science of Ukraine, Vernadsky National Library of Ukraine). The journal is indexed in the international scientific databases **Index Copernicus** (ICV 2019: 86,45), Google Scholar and CrossRef, WorldCat, Research Bible, Fatcat metadata database.*

Referents:

Nenko Ju. P. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Foreign Languages Department, Cherkasy Institute of Fire Safety named after the Heroes of Chernobyl, Cherkasy

Zheliaskov V. Ya. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Humanities, Danube Institute of the National University "Odesa Maritime Academy", Izmail

Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences. Collection of readings / editor-in-chief O.I. Moskalenko. Kropyvnytskyi: FA NAU, 2022. Issue 12. 167 p.

"Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences" represents the articles which highlight modern problems of specialists' professional training in different fields, the analysis of foreign experience of professional training and innovative approaches to professional education in the context of European integration.

The scientific publications are addressed to the scientists and practicing professionals in pedagogics. Collection of scientific papers may be useful for students, cadets, Master students, post-graduate students and all concerned.

Editorial board publishes the articles in authorial release. Authors bear responsibility for authenticity of information, accuracy of facts, quotations, other relevant information.

Provision of authors' copyright of the materials published in Scientific Bulletin.

Address of Editorial Board: 25005, Kropyvnytskyi, Stepan Chobanu Str., 1,
tel. 38 (0522) 39-44-34; e-mail: naukvisped@sfa.org.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Москаленко Олена Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Відповідальний секретар:

Урсол Оксана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Члени редакційної колегії:

Барановська Лілія Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Україна

Герасименко Людмила Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Гундаренко Олена Володимирівна (Olena Hundarenko), доктор філософії PhD, Жилінський університет, Словачка Республіка

Данилко Оксана Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Данильчук Лариса Олексіївна, доктор педагогічних наук, професор, Хмельницький національний університет, Україна

Дефорж Ганна Володимирівна, доктор історичних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Дроздова Ірина Петрівна, доктор педагогічних наук, професор, Державний біотехнологічний університет, Україна

Журат Юлія Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Калініченко Надія Андріївна, доктор педагогічних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Керницький Олександр Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, Україна

Кубілей Севда (Sevda Kubilay), доктор філософії PhD, Університет Нігде Омер Халісдемір, Турецька Республіка

Лелакова Ева (Eva Leláková), доктор філософії PhD, Жилінський університет, Словачка Республіка

Лещенко Геннадій Анатолійович, доктор педагогічних наук, професор, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Муравська Світлана Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Пухальська Галина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Радул Сергій Григорович, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Сальник Ірина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Суркова Катерина Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Тернавська Тетяна Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

EDITORIAL STAFF

Chief Editor:

Moskalenko Olena, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Flight Academy of National Aviation University, Ukraine

Executive secretary:

Ursol Oksana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate professor, Flight Academy of National Aviation University, Ukraine

Members of Editorial Staff:

Baranovska Liliya, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Herasymenko Liudmyla, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Hundarenko Olena, PhD, University of Zilina, Slovak Republic

Danylko Oksana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Danylchuk Larysa, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Khmelnytskyi National University, Ukraine

Deforzhan Hanna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Ukraine

Drozdova Irina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, State Biotechnological University, Ukraine

Zhurat Yulia, PhD, Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsy National University, Ukraine

Kalinichenko Nadiya, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian, State Pedagogical University, Ukraine

Kernickyi Oleksandr, PhD, Associate Professor, National Academy of National Guard of Ukraine, Ukraine

Kubilay Sevdal, PhD in Educational Sciences Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey

Leláková Eva, PhD, Assistant Professor, University of Zilina, Slovak Republic

Leshchenko Hennadii, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Muravska Svitlana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Pukhalska Galyna, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Radul Serhii, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Salnyk Iryna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Ukraine

Surkova Kateryna, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Ternavska Tetiana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

ЗМІСТ

ВАЙНТРАУБ М. А.

Формування педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти 11

ГЛЯНЕНКО К. А.

Професійна підготовка педагогів в умовах оновлення змісту освіти 17

ДАНИЛЮК І. М.

Педагогічні особливості застосування методів продуктивного навчання під час підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України 23

ДЕМЧЕНКО І. В., ХАРЛАМОВА Л. С.

Ефективність дистанційного освітнього процесу за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій 30

ДЕФОРЖ Г. В., КАЛІНІЧЕНКО Н. А.

Розвиток біологічної освіти у центральному регіоні України 36

ДРОЗДОВА І. П., ІВАНИШИН Г. Я.

Особливості процесу породження іншомовної професійної діяльності студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти 45

ЗЕЛЕНСЬКА Л. М., ТИМЧЕНКО С. В.

Інноваційні технології ситуативного моделювання в іншомовній підготовці майбутніх авіаційних фахівців 53

ЛОПАТЮК О. В.

Використання цифрових технологій під час занять із фізичної підготовки фахівців авіаційної галузі 60

ЛЕЩЕНКО Г. А.

Формування дослідницької компетентності майбутніх магістрів авіаційного транспорту 66

МАНДРИК Я. С., ОВЧАРЕНКО О. Я.

Інтеграція професійно орієнтованих дисциплін і фахової практики на підставі головних контекстних ознак освітньо-професійної програми «Аварійне обслуговування та безпека на авіаційному транспорті» в умовах дистанційного навчання 73

МОСКАЛЕНКО О. І., ПОПКОВ Б. І.

Екологічна освіта майбутніх судноводіїв як психолого-педагогічна проблема 81

ОЛЕКСЕНКО К. Б.

Експериментальне дослідження підготовки майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища 87

ПУХАЛЬСЬКА Г. А., КЕРНИЦЬКА Л. І. Теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх пілотів цивільної авіації до взаємодії у виробничо-технологічній діяльності	94
РАДУЛ С. Г., ХАРЛАМОВА Л. С. Іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: дослідження соціокультурного складника	101
САЛЬНИК І. В. Підходи до організації лабораторного практикум у підготовці вчителя фізики під час дистанційного навчання	108
СОСНОВА М. А. Аналіз історичного досвіду та сучасної концепції підготовки майбутніх педагогів	117
СУНДУКОВА І. В. Забезпечення емоційної стійкості в умовах здоров'язбереження майбутніх учителів фізичної культури	126
СУРКОВА К. В., ЛОМАКІНА М. Є., ДАНИЛКО О. Г. Компоненти моделі формування емоційної стійкості авіадиспетчерів	132
FOMENKO Tetiana, BILOTSEKOVETS Marina Interactive efl classes for developing students' critical thinking in agrarian university	140
HERASYMENKO Liudmyla, MURAVSKA Svitlana Main aspects of teaching Academic English for PhD students	146
PIVEN Victoria, CHEREDNYCHENKO Nataliia Professional competence development of future pilots in air communication	152
TSAROVA Liudmyla, KOVALOVA Inna, MARTYNENKO Nadiia Self-study work in online mode as an innovative foreign language learning technology	158

CONTENTS

VAINTRAUB Mark

Formation of pedagogical culture in future teachers of professional education in institutions of higher education11

GLYANENKO Kateryna

Professional training of teachers in the conditions of updating of the education content17

DANILUK Igor

Pedagogical features of the application of productive learning methods in the training of future officers of the National Guard of Ukraine23

DEMCHENKO Inha, KHARLAMOVA Liliia

Efficiency of the distance educational process with the help of information and communication technologies30

DEFORZH Hanna, KALINICHENKO Nadiya

Development of biological education in the Central Region of Ukraine 36

DROZDOVA Iryna, IVANYSHYN Halyna

Features of the process of the emergence of the foreign language professional activity of students of non-lingual specialties in higher education institutions45

ZELENSKA Lilia, TYMCHENKO Svitlana

Innovative simulation technologies in foreign language training of future aviation specialists53

LOPATIUK Olena

Use of digital technologies during physical training classes of aviation industry specialists60

LESHCHENKO Hennadii

Formation of research competence of future masters of aviation transport66

MANDRYK Yana, OVCHARENKO Oleksandr

Integration of professionally-oriented disciplines and professional practice based on the main contextual features of the educational and professional program "Emergency service and safety in aviation transport" in the conditions of distance learning. .73

MOSKALENKO Olena, POPKOV Borys

Environmental education of future navigators as psychological and pedagogical problem81

OLEKSENKO Karina

An experimental study of the preparation of future primary school teachers for designing an educational environment87

PUCHALSKA Galina, KERNYTSKA Lada Theoretical analysis of the problem of forming the readiness of future civil aviation pilots for interaction in production and technological activities	94
RADUL Serhii, KHARLAMOVA Liliia Foreign language training of future aviation specialists: research of the socio-cultural component	101
SALNYK Iryna Approaches to the organization of laboratory Practicum in physics teacher training during distance education	108
SOSNOVA Miroslava Analysis of historical experience and modern concept of the future teachers training	117
SUNDUKOVA Iryna Ensuring emotional resistance in conditions of health care of future physical education teachers	126
SURKOVA Kateryna, LOMAKINA Maryna, DANILKO Oksana Components of the air traffic controllers' emotional stability formation model	132
ФОМЕНКО Т. М., БІЛОЦЕРКОВЕЦЬ М. А. Розвиток навичок критичного мислення студентів на інтерактивних заняттях з англійської мови в аграрному університеті	140
ГЕРАСИМЕНКО Л. С., МУРАВСЬКА С. М. Основні аспекти викладання дисципліни «Наукова англійська мова» для майбутніх докторів філософії	146
ПІВЕНЬ В. В., ЧЕРЕДНИЧЕНКО Н. Г. Розвиток професійної комунікативної компетентності у майбутніх пілотів	152
ЦАРЬОВА Л. В., КОВАЛЬОВА І. В., МАРТИНЕНКО Н. О. Самостійна робота в режимі навчання онлайн як інноваційна технологія вивчення іноземної мови	158

УДК 378.32

DOI 10.33251/2522-1477-2022-12-94-100

ПУХАЛЬСЬКА Галина Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри права та соціально-гуманітарних
дисциплін,
Льотна академія
Національного авіаційного університету
ORCID 0000-0002-5378-537X

КЕРНИЦЬКА Лада Іванівна,

аспірантка,
Льотна академія
Національного авіаційного університету
ORCID 0000-0001-5670-4072

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ ДО ВЗАЄМОДІЇ У ВИРОБНИЧО- ТЕХНОЛОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проведено теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх пілотів цивільної авіації до взаємодії у виробничо-технологічній діяльності та розглянуто сутність такої готовності майбутніх пілотів. З'ясовано, що до структури професійної взаємодії пілотів ЦА можна віднести такі компоненти: мету спілкування, предмет спілкування, міжособистісні контакти, способи спілкування (вербальні, невербальні, апаратні сигнали), зворотний зв'язок у спілкуванні (вербальні і невербальні сигнали) тощо. Визначено основні підходи та характеристики такої взаємодії.

Наведено структуру готовності до взаємодії та її основні компоненти, що відображають особливості професійної діяльності льотних екіпажів.

Ключові слова: майбутні пілоти, професійна підготовка, взаємодія, готовність до взаємодії у виробничо-технологічній діяльності, компоненти готовності до взаємодії.

Постановка проблеми. Для сучасного етапу розвитку цивільної авіації (ЦА) світу характерне суттєве підвищення вимог до організації професійної діяльності авіаційних фахівців, їхніх фахових та особистісних якостей. Особливої актуальності це набуває у нашій країні, де галузь ЦА може стати вагомим чинником відродження ефективної економіки після потрясінь війни.

Окрім цього, сьогодні Україна спрямовує усі зусилля на інтеграцію у світове співтовариство, тому саме перед освітніми інституціями та ЗВО авіаційного профілю поставлене завдання – модернізувати зміст, методи, форми навчання курсантів, формувати якості, що необхідні для їхньої майбутньої успішної професійної діяльності на авіапідприємствах України.

Науковці підкреслюють, що конкурентоспроможна особистість фахівця, яка сформована в процесі професійного становлення у ЗВО, набуває здатності до високої якості й ефективності своєї діяльності, а також до взаємодії з усіма суб'єктами професійної діяльності [8]. Тому у сучасних умовах випускник ЗВО авіаційного профілю повинен володіти набором таких якостей та утворень, що дадуть йому змогу успішно реалізовувати свій творчий потенціал у практичній діяльності в авіаційних компаніях.

Найбільш складні та нерозроблені проблеми сьогодення, на думку більшості методологів професійної освіти – фахівців авіаційної галузі (Л. Барановська, Е. Лузік,

Г. Лещенко, С. Неділько, І. Смірнова), – це підвищення якості професійної підготовки, розроблення інноваційних технологій навчання курсантів та студентів, формування готовності до фахової діяльності, взаємодії в процесі між суб'єктами виробничо-технологічної діяльності, в екіпажах тощо.

Ознайомлення з результатами наукових досліджень учених, які розробляли сучасну філософію та методологію професійної освіти (В. Кремень, О. Сухомлинська, О. Романовський, Т. Сущенко, В. Ягупов та ін.), практичним досвідом педагогічних працівників ЗВО авіаційного профілю (О. Москаленко, П. Онипченко, Р. Невзоров, І. Галімська та ін.) дало змогу виявити низку суперечностей нинішньої професійної освіти майбутніх пілотів цивільної авіації, а саме:

- між представленістю у психолого-педагогічній науці різних аспектів підготовки майбутніх пілотів і недостатньою вивченістю особливостей їхньої професійної діяльності в аспекті готовності до взаємодії;

- між високими вимогами роботодавців до якості професійної взаємодії майбутніх пілотів і недосконалим змістом навчальних програм, методами формування відповідних компетентностей під час наземної підготовки;

- між важливістю готовності до взаємодії майбутніх пілотів як складника готовності пілота до льотної діяльності та відсутністю перевірених діагностичних методик у ЗВО та на авіапідприємствах;

- між необхідністю цілеспрямованого формування готовності до взаємодії майбутніх пілотів під час наземної підготовки в авіаційному ЗВО та відсутністю ефективної педагогічної технології забезпечення цього процесу.

Отже, одним із напрямів оновлення змісту освіти, узгодження їх із сучасними потребами авіації ми вважаємо орієнтацію навчальних програм підготовки кадрів на суб'єктно-діяльнісний, компетентнісний та комунікативний підходи і створення ефективних механізмів його реалізації під час формування готовності до взаємодії майбутніх пілотів у процесі наземної підготовки в авіаційному ЗВО.

Аналіз наукових джерел і публікацій. У працях вітчизняних і закордонних учених обговорюються філософсько-психологічні питання становлення особистості (К. Абульханова-Славська, Л. Виготський, В. Сухомлинський, Є. Фромм, Г. Юнг), професійного становлення особистості (В. Моляко, Е. Клімов).

Значна роль у розробленні концепції професійної освіти, різних підходів до професійної підготовки фахівців належить таким ученим, як С. Батишев, С. Гончаренко, А. Хуторської та ін. У вітчизняній педагогіці проблема професійної компетентності розглядається у працях В. Кременя, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Романовського, О. Коваленко та ін.

Українські науковці (Г. Лещенко, О. Москаленко та ін.) вважають, що набуття майбутніми пілотами знань, умінь, навичок і професійного досвіду спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу, будувати власні лінії розвитку тощо.

Підготовка курсантів льотних навчальних закладів до професійної діяльності була предметом досліджень багатьох українських науковців, таких як: Р. Макаров (проектування теорій організації професійного навчання операторів авіаційних систем управління), В. Асріян (формування спеціальних умінь у майбутніх пілотів міжнародних авіаліній на основі міжпредметних зв'язків технічних дисциплін), І. Галімська (формування професійно значущих якостей особистості майбутнього авіаційного фахівця засобами фізичної підготовки), Г. Пухальська (формування комунікативної компетентності майбутніх пілотів цивільної авіації), О. Керницький (методика формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності), О. Москаленко (теоретичні й методичні засади підготовки курсантів вищих льотних навчальних закладів до професійної комунікації в особливих

умовах), Н. Єпіхіна (професійна реабілітація льотного складу в періоди перерв у льотній діяльності), Т. Плачинда (теоретичні та методичні засади забезпечення якості професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів в умовах євроінтеграції), А. Савицька (формування готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій), А. Дранко (формування професійної взаємодії майбутніх пілотів цивільної авіації у процесі наземної практичної підготовки) тощо.

Проте сучасним теорії та методиці виховання бракує фундаментальних досліджень із проблеми формування готовності до взаємодії майбутніх пілотів цивільної авіації у процесі наземної підготовки у ЗВО авіаційного профілю.

Мета статті – провести теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх пілотів цивільної авіації до взаємодії у виробничо-технологічній діяльності та визначення сутності такої готовності майбутніх пілотів, її компонентів тощо.

Виклад основного матеріалу. Науковці наголошують, що сучасна авіаційна техніка стає усе досконалішою, тому і людський чинник в авіації сьогодні набуває усе більшого значення, і це вимагає ґрунтовної підготовки людини-оператора [1]. Цифри досліджень початку ХХІ ст. свідчать, що з 1 000 кандидатів на навчання у льотних ЗВО може бути підготовлено лише 150 пілотів: 500 осіб усуваються за медичними показниками, 250 – за психологічними критеріями, 100 – у процесі льотного навчання [4].

Аналіз літератури показує, що сучасному пілоту цивільної авіації, як ніколи раніше, необхідні глибокі теоретичні знання, різнобічні професійні вміння і навички, фізична витривалість, якості, що відповідає психологічним характеристикам льотної діяльності, особливостям комунікації та інтеракцій фахівців авіаційної галузі.

А. Дранко наголошує, що джерело психоемоційних травм пілотів сьогодні знаходиться більше у сфері особистих та професійних взаємин, і це суттєво підвищує вимоги до соціальних ресурсів людини, психічного здоров'я та емоційної рівноваги, порушення яких в авіації може завдати суттєвих матеріальних та моральних збитків [2].

Таким чином, керівний склад, льотний екіпаж, персонал управління повітряним рухом, інженерно-авіаційна служба, служба забезпечення польотів як складники «людського фактору» в авіаційних подіях та інцидентах набувають сьогодні головної ролі. І формування в усіх цих суб'єктах готовності до професійної взаємодії стають головною умовою підвищення ефективності усієї льотної діяльності у цілому. І особливо це стосується льотного складу ЦА.

Відповідно до ст. 35 Повітряного кодексу України, екіпаж повітряного судна – це особи авіаційного персоналу, яким у встановленому порядку доручено виконання певних обов'язків із керування та обслуговування повітряного судна під час виконання польотів. Усі члени екіпажу належать до льотного складу [4, с. 21].

Дослідники сьогодні пропонують чотирьохрівневу систему функціонування екіпажу, а саме:

- екіпаж ПС – авіаційно-транспортна система;
- екіпаж ПС – ПС і навколишнє середовище;
- екіпаж ПС – навігаційно-пілотажна інформація та інформація про технічний стан ПС;
- екіпаж ПС – екіпаж ПС (безпосередня взаємодія в екіпажі) [5].

Отже, взаємодія екіпажу з іншими суб'єктами виробничо-технологічної діяльності здійснюється практично на всіх рівнях зазначеної системи або залежить від її ефективності та своєчасності.

Відповідно до положень Повітряного кодексу України, робочий час включає: польотний час (block time); передпольотну підготовку; час післяпольотної роботи; час очікування вильоту з незалежних від екіпажу ПС причин в аеропортах, на оперативних точках та в інших місцях його перебування у разі ненадання умов для відпочинку, зазначених у пункті 4.7 цих Правил; час перебування на різних чергуваннях або в резерві;

час, який витрачає екіпаж ПС на аналіз польотів, учбово-тренажерну підготовку, проходження медичного огляду та інші види робіт, що передбачаються правилами внутрішнього трудового розпорядку та КВП експлуатанта; час перельоту членів екіпажу ПС як пасажирів для виконання ними польоту з іншого аеродрому; час естафети [6].

Робочий час діяльності екіпажів розподіляють за такими основними етапами:

1. Етап підготовки льотних екіпажів. Підготовка льотного екіпажу до польотів – різновид навчальної діяльності авіаційних колективів і включає два відносно самостійних етапи на землі (самопідготовка до виконання професійних обов'язків і наземна підготовка екіпажів згідно з керівними документами, тренажі), який займає до 60% службового часу. На цьому етапі відбувається активна взаємодія з наземними службами, виробничо-технологічними підрозділами, що займаються підготовкою літака до льотної експлуатації. Саме тут відбувається активна професійна взаємодія екіпажу із цими підрозділами.

2. Етап практичного виконання польотів, що займає 30% службового часу і пов'язаний із подоланням екіпажем ПС різних обставин і ситуацій.

3. Етап заключний, професійна діяльність після практичного виконання польотів.

На всіх цих етапах роботи пілоти повинні бути готовими до здійснення професійних функцій, у тому числі взаємодії. Сьогодні ж серед психолого-педагогічних підходів виокремлюють декілька боків поняття «готовність», а саме: функціональну, особистісну й особистісно-діяльнісну тощо. У функціональній площині готовність розглядають як короткочасний або довготривалий стан, у якому активізуються психічні функції; як уміння мобілізувати психічні та фізичні ресурси; як установку (М. Левітов, Л. Нерсесян та ін.). А в особистісній науковці розглядають готовність як вияв індивідуально-особистісних якостей, що зумовлений характером діяльності, як інтегративну стійку характеристику особистості або особистісне новоутворення.

Особистісно-діяльнісна площина відображає готовність як вияв усіх боків особистості в їх цілісності, що забезпечує можливість ефективного виконання діяльності. Тут підкреслюється саме зв'язок особистісного та діяльнісного аспектів. Отже, можна зазначити, що готовність виступає суттєвою передумовою цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності, надійності і є складним явищем, цілісним утворенням. Таким чином, готовність до діяльності – це комплекс якостей, знань, практичних навичок і вмінь, станів та відносин, необхідних для досягнення соціально й особистісно значущих цілей і результатів [7]. Предметом же нашого дослідження є формування готовності до взаємодії, тому можемо констатувати, що така готовність, по-перше, є професійно важливою та необхідною, і, по-друге, професійна взаємодія екіпажу – це складова частина їх професійного спілкування, впливу суб'єктів один на одного для виконання льотної діяльності та інших видів діяльності в робочий час.

Предметом спільної діяльності тут є мотивації та взаємний інтерес, зв'язки, відносини, сумісні рішення, спільні переживання, постановка і вирішення професійних завдань. Способи ж спільної діяльності – це практичні професійні дії, спілкування, ухвалення рішення тощо [3]. Зворотний зв'язок відбувається у процесі взаєморозуміння, у загальних діях, активності, співпереживання, погодженості дій тощо.

І. Галімска зазначає, що дефініція «професійна взаємодія» не є тотожною поняттю міжособистісної взаємодії, оскільки перша торкається ділової сфери [1]. Особливостями професійної взаємодії вона визначає такі: значимість суб'єктів один для одного як партнерів у професійній взаємодії; обізнаність у професійній діяльності; спрямування на професійне співробітництво. А до основних ознак взаємодії авіаційних фахівців відносить: 1) діяльність декількох суб'єктів, значимих один для одного як партнерів у професійній діяльності; 2) узгодженість дій, що визначена у часі та просторі; 3) спільну мету дій, спрямованих на професійне співробітництво; 4) причинно-наслідковий зв'язок між суб'єктами взаємодії; 5) можливість передбачати дії інших суб'єктів.

Аналіз наукових досліджень показав, що до структури професійної взаємодії пілотів ЦА можна віднести такі компоненти: мету спілкування, предмет спілкування, міжособистісні контакти, способи спілкування (вербальні, невербальні, апаратні сигнали), зворотний зв'язок у спілкуванні (вербальні і невербальні сигнали розуміння – нерозуміння, ухвалення – неприйняття, згода – незгода) тощо.

Таким чином, взаємодія (інтеракція) – це аспект спілкування, що виявляється в організації взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної професійної діяльності, досягнення конкретної спільної мети. А готовність до взаємодії – це вияв індивідуально-особистісних якостей, що ефективно забезпечують процес взаємодії, який зумовлений характером діяльності.

Компонентами такої готовності виступають: мотиваційно-цільовий, когнітивний, операціональний та емоційно-вольовий. Так, основним мотивом взаємодії є комунікація та спільні дії екіпажу, розв'язання спільних професійних завдань, контроль тощо. Когнітивний компонент готовності до взаємодії включає певну сукупність соціальних, комунікативних, адміністративних, правових, виробничо-технологічних та інших операцій, професійних функцій та стосунків. Операціональний компонент готовності виражається у відпрацьованих стратегіях і стилях взаємодії екіпажу з наземними службами. Емоційно-вольовий компонент забезпечує стійкість та вольову здатність до переборювання труднощів у складних умовах і ситуаціях, що дасть змогу досягти мети взаємодії під час професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті проведено теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх пілотів цивільної авіації до взаємодії у виробничо-технологічній діяльності та розглянуто сутність такої готовності майбутніх пілотів. Компонентами такої готовності виступають мотиваційно-цільовий, когнітивний, операціональний і емоційно-вольовий. З'ясовано, що до структури професійної взаємодії пілотів ЦА можна віднести такі компоненти: мету спілкування, предмет спілкування, міжособистісні контакти, способи спілкування (вербальні, невербальні, апаратні сигнали), зворотний зв'язок у спілкуванні (вербальні і невербальні сигнали) тощо. Визначено основні підходи та характеристики такої взаємодії.

Наведено структуру готовності до взаємодії та її основні компоненти, що відображають особливості професійної діяльності льотних екіпажів. У подальшому планується проведення констатувального експерименту щодо визначення рівнів сформованості готовності майбутніх пілотів до взаємодії під час професійної підготовки у ЗВО.

Список використаної літератури

1. Галімська І. І. Готовність майбутнього авіафахівця до здійснення професійної діяльності. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». 2015. № 6(339). С. 113–119.
2. Дранко А. А. Компоненти педагогічної технології навчання курсантів професійної взаємодії в екіпажах цивільної авіації. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Харків : ХПІ, 2016. С. 123–131.
3. Керницький О. М. Організаційно-педагогічні проблеми формування правової культури курсантів льотних навчальних закладів у сучасних умовах. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2016. № 50(103). С. 68–74.
4. Макаров Р. Н. Человеческий фактор: проблемы современной профессиональной педагогики. Вестник МНАПЧАК. 2012. № 1(39). С. 10–17.
5. Повітряний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48–49. С. 536.
6. Пономаренко В. А. Психологические проблемы авиации и космонавтики в XXI веке. Вестник МНАПЧАК. 2002. № 2. С. 6–10.
7. Пухальська Г. А. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності

майбутніх пілотів цивільної авіації. Вісник Національного авіаційного університету. 2009. Вип. 2. С. 15–18.

8. Савицька А. П. Модель формування готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки». 2018. № 1. С. 267–277.

References

1. Halimska, I.I. (2015). *Hotovnist maibutnoho aviafakhivtsia do zdiisnennia profesiinoi diialnosti [The readiness of the future aviation specialist to carry out professional activities]*. Visnyk Cherkaskoho universytetu [Herald of Cherkasy University]. Seriya "Pedahohichni nauky". Cherkasy, № 6 (339). S. 113-119. [in Ukrainian].

2. Dranko, A.A. (2016). *Komponenty pedahohichnoi tekhnolohii navchannia kursantiv profesiinoi vzaiemodii v ekipazhakh tsyvilnoi aviatsii [Components of the pedagogical technology of training cadets in professional interaction in civil aviation crews]*. Materialy II-oi Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Kharkiv: KhPI. S. 123-131 [in Ukrainian].

3. Kernytskyi, O.M. (2016). *Orhanizatsiino-pedahohichni problemy formuvannia pravovoi kultury kursantiv lotnykh navchalnykh zakladiv u suchasnykh umovakh [Organizational and pedagogical problems of formation of legal culture of cadets of flight training institutions in modern conditions]*. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]. Zaporizhzhia: KPU. Vyp. № 50 (103). S. 68-74. [in Ukrainian].

4. Makarov, R.N. (2012). *Chelovecheskiy faktor: problemy sovremennoi professyonalnoi pedahohiky [Human factor: problems of modern professional pedagogy]*. Vestnyk MNAPChAK. № 1 (39). S. 10-17. [in Russia].

5. Povitrianyi kodeks Ukrainy (2011). [Air Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 48-49, st. 536 [in Ukrainian].

6. Ponomarenko, V.A. (2002). *Psikhologicheskyye problemy avyatsyy y kosmonavtyky v KhKhI veke [Psychological problems of aviation and astronautics in the XXI century]*. Vestnyk MNAPChAK. №2. S. 6-10. [in Russia].

7. Pukhalska, H.A. (2009). *Pedahohichni umovy formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh pilotiv tsyvilnoi aviatsii [Pedagogical conditions for the formation of communicative competence of future civil aviation pilots]*. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu [Bulletin of the National Aviation University]. K.: "NAU-druk". Vyp.2. S.15-18. [in Ukrainian].

8. Savytska, A.P. (2018). *Model formuvannia hotovnosti maibutnikh viiskovykh pilotiv do mizhnarodnykh myrotvorchykh operatsii [A model of formation of readiness of future military pilots for international peacekeeping operations]*. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy, seriia: pedahohichni nauky. Khmelnytskyi: NADPSU. №1. S. 267-277 [in Ukrainian].

PUCHALSKA Galina, The Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Law and Social and Humanitarian Disciplines, Flight Academy of National Aviation University;

KERNYTSKA Lada, PhD student, Flight Academy of National Aviation University.

THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF FORMING THE READINESS OF FUTURE CIVIL AVIATION PILOTS FOR INTERACTION IN PRODUCTION AND TECHNOLOGICAL ACTIVITIES

Abstract. *The article conducts a theoretical analysis of the problem of forming the readiness of future civil aviation pilots to interact in production and technological activities and examines the*

essence of such readiness of future pilots. It was found that the following components can be attributed to the structure of professional interaction of CA pilots: the purpose of communication, the subject of communication, interpersonal contacts, methods of communication (verbal, non-verbal, hardware signals), feedback in communication (verbal and non-verbal signals).

The main approaches and characteristics of such interaction are defined. The structure of readiness for interaction and its main components, which reflect the peculiarities of the professional activity of flight crews, are presented.

The cognitive component of readiness for interaction includes a certain set of social, communicative, administrative, legal, production-technological and other operations, professional functions and relationships. The operational component of readiness is expressed in the tried and tested strategies and styles of interaction of the crew with the ground services.

The emotional and volitional component provides stability and willpower to overcome difficulties in difficult conditions and situations, which will allow to achieve the goal of interaction during professional activity.

Key words: future pilots, professional training, interaction, readiness for interaction in production and technological activity, components of readiness for interaction.

*Одержано редакцією: 12.09.2022 р.
Прийнято до публікації: 23.11.2022 р*